

Marijan Mandac
PRVA OBJAVA ISUSOVA USKRSNUĆA (II.)
Première révélation de la résurrection de Jésus

UDK: 226.3
22.07

Izvorni znanstveni rad
Primljeno 10/2009.

Sažetak

Lako je ukratko reći što je sadržaj rada koji upravo slijedi. Mi raščlanjujemo zapis u Mk 16,1-8. On je svakome dobro poznat. Kršćanin također zna ogromno značenje Markova ulomka. U njemu je opisana prva objava Isusova uskrsnuća. Gospodnje je pak uskrsnuće temelj kršćanske vjere. Bez njega Crkva ne bi ni postojala. U tumačenju Markova izjuštaja ne idemo jedino od retka do retka već gotovo od riječi do riječi. Svakoju utvrđujemo njezino značenje i smisao u Mk 16,1-8. Po sebi se razumije da u obradi promatramo Markov izvorni grčki tekst. Drukčije se i ne smije. Jasno je pak da nama to otežava posao i čitatelju čitanje. Ali bez pravoga napora i truda nema ni valjana ploda. Čak ponekada napuštamo sami Markov zapis. To dakako šteti pregledu i otmjenosti u rasporedu. Nadamo se zauzvrat da ne udi tumačenju i da obogaćuje razlaganje.

Ključne riječi: subota, miomirisi, pomast, grob, kamen, mladić, bijela haljina, prestrašiti se, raspeti, uskrsnuli.

Mk 16,6

S Mk 16,6 bez dvojbe se nalazimo u samome središtu ulomka koji razglabamo. Tu je zapravo zgusnuto iznesen bitni dio u našoj vjeri. Žene su unišle u Isusov grob da pomažu njegovo mrtvo tijelo. Sada im anđeo obznanjuje da Isus koji je bio raspeta i sahranjen u grobu gdje stoje nije mrtav. On je živ jer ga je Bog uskrisio. Isusova smrt i uskrsnuće izvor su i temelj

našega spasenja. Stoga se dužim razmatranjem zaustavljamo kod rečenoga u Mk 16,6. To dugujemo Markovu zapisu.

τὸν Ναζαρηνόν

Mladić koji je anđeo u Mk 16,6 Isusa naziva Ναζαρηνός. To je posve razumljivo i ništa ne iznenađuje. Tako je Isus već ranije više puta oslovljen u Markovu evanđelju.¹ Uostalom Marko se uopće i nije drukčije izražavao. Isus je zasigurno nazvan Ναζαρηνός u cijelome Novome zavjetu još jedino u Lk 4,34. Glede Lk 24,19 rukopisna je baština nejedinstvena. U nekim rukopisima piše Ναζαρηνός, ali u drugima čitamo Ναζωραῖος.

Uvriježeno se misli i kaže da Isusov naziv Ναζαρηνός potječe od grada Nazareta gdje je Isus u biti proveo svoj ovozemni život. Židovi su kao i mnogi drugi narodi u davna vremena znamenite ličnosti nazivali po mjestima njihova podrijetla. Evanđelist Luka o Isusu bilježi da je “došao u Nazaret (Nazara,) gdje je bio othranjen” (Lk 4,16). Matej izvješćuje da je Isus “ostavio Nazaret (Ναζαρα) i nastanio se u Kafarnaumu” (Mt 4,13). Nazaret je za Isusa njegov zavičaj, πατρίς. Tako se izrazio sv. Luka u Lk 4,23. Isus je ὁ ἀπὸ Ναζαρέθ kako piše na više novozavjetnih mjesta.² On je onaj iz Nazareta.

Dopunjujući prethodno dodajemo da se Isus veoma često u Novome zavjetu oslovljava kao Ναζωραῖος. U tome prednjače Djela apostolska gdje se Isus naziva Ναζωραῖος u osam navrata.³ Evanđelist Ivan triput postupa na isti način.⁴ Glede Mateja treba navesti dva mjesta⁵ i glede Luke jedno.⁶ Podrijetlo pak Isusova naziva Ναζωραῖος nije posve sigurno. Vjerojatno i on potječe od grada Nazareta. Ali se tu može oklijevati, čudno je da se stanovnik istog grada donekle različito naziva. Osim toga neki naziv Ναζωραῖος povezuju sa židovskim nazirejima. U svakome slučaju uvriježeno se oba oblika Isusova naziva prevode s naznakom Nazarećanin. Isus je Nazarenac, Nazarećanin.

¹ Usp. Mk 1,24; 10,47; 14,67.

² Usp. Mt 21,11; Iv 1,45; Dj 10,38.

³ Usp. Dj 2,22; 3,6; 4,10; 6,14; 10,37; 22,8; 24,5; 26,9.

⁴ Usp. Iv 18,5; 18,7; 19,19.

⁵ Usp. Mt 2,23; 26,71.

⁶ Usp. Lk 18,37. – Općenito usp. *Schaeder, Ναζαρηνός*, IV, 874-879.

τόν ἐσταυρωμένον

Andeo je Isusa Nazarećanina u razgovoru sa ženama u grobu nazvao ἐσταυρωμένος. Naznaka se u neku ruku doima kao vlastito ime i na njoj u Mk 16,6 do neke mjere stoji naglasak. Isus je Raspeti. Tako se zove. Križ je njegov znamen i njegovo obilježje.⁷ Ovo je nama prigoda da se određenim pojašnjenjima obazremo na barem neke pojedinosti iz evanđeoskih izvještaja o Isusovoj mucii i smrti na križu. Ti su izvještaji veoma dugi, podrobni i uvijek točni. Vjerojatno su prve nastale cjeline u evanđeljima.

Evanđelja nas izvješćuju o tome da je Isus prije raspeća bio bičevan. To se zbililo po Pilatovoj naredbi. U njegovu osobnu nakanu glede Isusova bičevanja mi ne ulazimo. Uostalom i evanđelja o tome šute. Kada evanđelist Ivan u Iv 19,1 piše da je Pilat bičevao Isusa, on je upotrijebio točni glagol za taj čin. To je glagol μαστιγῶω, bičevati.⁸ Izvješćujući o istome Marko u Mk 15,15 i Matej u Mt 27,26 rabe glagol φλαγελλῶω. I on znači bičevati.⁹ Ipak se lako vidi da je načinjen po latinskome glagolu flagello, bičevati.¹⁰

Razlog zašto govorimo o Isusovom bičevanju veoma je jednostavan. Znamo da je Isus kratko nakon raspeća umro. Držimo da je to bilo velikim dijelom jer je prethodno bičevan. Tada je od siline i preobilja bičeva izgubio veliki dio krvi što je uz ostale muke bitno pridonijelo Gospodnjoj brzoi smrti.

Bičevanje je kazna rimskoga kaznenoga zakonika. Bila je strahovito teška, surova i sramotna. Rimljani su u načelu bičevali robove. Rimski su građani bili izuzeti od bičevanja. Broj bičeva nije bio ograničen. Nije nikakva rijetkost da bičevani umre pod bičevima. Ciceron je čak smatrao da je bolje umrijeti nego biti bičevan. Horacije bič, flagellum, naziva strahotnim, horribile. Bič je bio tako načinjen da nanese najteže rane. Bičevani je bio, pognutih leđa, vezan uz stup da po njemu bičevi mogu nemilosno i nemilosrdno udarati. Redovito su parali kožu. Meso bi otpadalo do kostiju i krv bi se izlila u velikoi količini.

⁷ Usp. V. TAYLOR, *Gospel*, 607; L. SCHENKE, *Tombeau*, 75.

⁸ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1229.

⁹ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 2095.

¹⁰ Usp. J. MAREVIĆ, *Rječnik*, 479.

Židovi nisu za dugo poznavali kaznu bičevanjem. Preuzeli su je od Rimljana i vjerojatno počeli primjenjivati na početku naše kršćanske ere. Židovi su ograničili broj bičeva na četrdeset. Taj se broj i mjera nipošto nisu smjeli prekoračiti.

Bičevanje je po sebi kazna za se. Odvojena je od drugih kaznenih oblika. Ali je bičevanje bilo vezano i uz razapinjanje. Bičevanje su izvodili vojnici koji su prisustvovali razapinjanju. Bičevanju je bila svrha da se osuđenik na raspeće tjelesno najviše moguće iscrpi i oslabi te onda brzo umre. Inače bi raspeti mogao i danima živjeti i patiti u najstrašnijim mukama. Tako se bičevanje osuđenika na križ ukazuje nekim samilosnim činom što uistinu zvuči neljudski i nečovječno.¹¹

Kada evanđelisti govore o samome raspeću Isusa Krista, izražavaju se krajnje jednostavno. Samo navode činjenicu da su Isusa raspeli. Pri tome se služe glagolom σταυρώω, raspeti.¹² U glagolu je i imenica σταυρός križ. Prema tome σταυρώω znači raspeti na križ.¹³ Evanđelisti nisu ništa poblize zabilježili o načinu na koji je Isus bio raspet. Znali su da je njihovim čitateljima to veoma dobro poznato. Na žalost su pred očima imali posvuda raspete na križ.

Isus je osuđen na smrt razapinjanjem na temelju rimskoga prava. Židovi nisu takav oblik smrti primjenjivali. Rimljani su redovito razapinjanjem kažnjavali robove i stanovnike u podvrgnutim pokrajinama. Razumije se da je smrt raspećem na križ najteži i najmučniji oblik umiranja. Bio je također posve sramotan. Rimljani su ga primjenjivali na najveće zločince.¹⁴

Iz dviju novozavjetnih napomena doznajemo da je Isus bio čavlima prikovan na križ. Rimljani su inače katkada osuđenika bez čavala povezima vezali uz mučilo križa. U Iv 20,25 apostol Toma izjavljuje da neće vjerovati da je Isus doista uskrsnuo i da je živ “ako ne vidi na njegovim rukama biljeg čavala (τὸν τύπον τῶν ἥλων) i ne stavi svoj prst u mjesto (τὸν τόπον) čavala”. Tako Toma najprije želi svojim vlastitim očima vidjeti τὸν τύπον τῶν ἥλων. Riječ τύπος ima dosta veliki broj raznih značenja.¹⁵ Njezino je osnovno značenje udar i trag ostavljen od udara. Riječ ἥλος

¹¹ Usp. P. BENOIT, *Passion*, 172.244; TOB, 176 bilj. d; 119 bilj. z; M. J. LAGRANGE, *Évangile*, 557-558.

¹² Usp. Mt 27,35; Mk 15,74; Lk 23,33; Iv 19,18.

¹³ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1785.

¹⁴ Usp. P. BENOIT, *Passion*, 195-197; M. J. LAGRANGE, *Évangile*, 565.

¹⁵ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1975-1976.

naprosto znači čavao.¹⁶ Prema tome apostol Toma želi vidjeti na Isusovim “rukama” udar, tj. ranu koju su prouzročili “čavli”. To znači da su Isusove ruke bile kod razapinjanja probodene čavlina. Rimljani su vjerojatno čavle probijali kroz zapešća, a ne kroz dlanove. Na taj je način tijelo bilo čvršće i trajnije prikovano uz drvo križa. Probadanje čavlina kroz dlanove ne bi dugo tijelo moglo održati na križu zbog nepostojanosti tkiva na tome mjestu, i tijelo bi brzo palo s križa.¹⁷

Apostol Toma također traži da “svoj prst stavi u mjesto čavala”. Razumljivo je što se tu nalazi riječ τόπος, a ne više τύπος kako se također pojavljuje u nekim izdanjima.¹⁸ Možemo dodati da je Isus ispunio Tominu želju. Toma je iskazao svoju vjeru u Isusa kao svoga Gospodina i Boga. Tako piše u Iv 20,27-28. Isus je uz to bjelodano pokazao da i poslije uskrsnuća posjeduje pravo ljudsko tijelo.

Ovdje također možemo s korišću navesti Pavlovo mjesto u Kol 2,14. On tu razmišlja o dubokome, otkupiteljskome i spasenjskome značenju Isusova raspeća na križ. Znamo pak da je Pavao svoju kršćansku propovijed pretežito usredotočio na Isusov križ.¹⁹ Slikovito govoreći on u Kol 2,14 kaže da je postojao rukopisni zapis gdje su zabilježeni svi ljudski dugovi pred Bogom. Zapis se kao zadužnica održao do Isusove golgotske smrti na križu. Tada ga je izbrisao, uništio i dokinuo Isus Krist pa su ljudski grijesi otpušteni i oprošteni. Pavao veli da se to tako zbilo što je Isus zadužni zapis “prikovao na križ”. U izvorniku je glagol προσηλώω u kojem je imenica ἦλος, čavao. Stoga προσηλώω znači čavlina prikovati, pribiti.²⁰ Isus je ljudsku zadužnicu prikovao na križ onim čavlina kojima je njegovo tijelo pričvršćeno na drvo križa. Čini nam se očitim da u pozadini izreke u Kol 2,14 stoji činjenica da je Isus uistinu bio čavlina pribit uz križ.

Mi se s nekoliko rečenica osvrćemo i na to što je ponad Isusove glave na križu bilo naznačeno zašto je osuđen na smrt razapinjanjem. O tome nas izvješćuju sva četiri evanđelista. U bitnome se slažu iako imaju svoje pojedinosti što je posve razumljivo. Najprije pak treba reći da je naslov Isusove osude

¹⁶ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 898.

¹⁷ Usp. P. BENOIT, *Passion*, 196.

¹⁸ Usp. M. J. LAGRANGE, *Jean*, 517.

¹⁹ Usp. F. J. ORTKEMPER, *Das Kreuz in der Verkündigung des Apostels Paulus*, SBS, 24, Stuttgart, 1967.

²⁰ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1665.

potjecao od Poncija Pilata.²¹ On ga je po rimskome zakonu bio dužan sastaviti i istaknuti. Naslov je pripadao kao nužni dio osudi na razapinjanje. Nipošto nije smio izostati.²² Natpis se redovito postavlja poviše glave raspetoga. On ga je osobno nosio u rukama ili obješena o vrat sve do mjesta gdje se vršilo razapinjanje. U natpisu je bio kratko izložen razlog zbog čega je dotični osuđen na smrt raspećem.²³

Evandelisti su donekle raznoliko nazvali pločicu koja je svojim sadržajem naznačivala zašto je Pilat Isusa osudio na raspeće. Tako se evandelist Luka u Lk 23,38 jednostavno poslužio riječju ἐπιγραφή. Ona doslovno znači natpis bilo gdje se nalazio: u kamenu, kipu i svugdje drugdje. Ali ἐπιγραφῆ, može također označiti natpis neke krivnje.²⁴ Ne može biti dvojbe da se sv. Luka njome radi toga značenja poslužio u svome evanđelju.

Apostol Matej posegnuo je za riječju αἰτία. Tako piše u Mt 27,37. Prva su značenja te riječi uzrok, razlog, poticaj. Ali ona isto tako može značiti optužba, pokuda, pritužbeni razlog.²⁵ Evandelist Marko u Mk 15,26 spojio je obje navedene riječi u jedan izričaj i napisao ἡ ἐπιγραφή τῆς αἰτίας, natpis optužbe. Evandelist Ivan odvojio se od trojice sinoptika. On je u Iv 19,19 napisao τίτλος. Ta riječ znači natpis, oglas.²⁶ Vidi se pak da potječe od latinske riječi titulus koja znači natpis, oglas, oglasna ploča.²⁷

Ivan evandelist nije propustio naznačiti da je Isusova optužba u natpisu na ploči bila ispisana na više jezika. On ih je u Iv 19,20 nabrojio ovim redosljedom: hebrejski, grčki, latinski. Uspomena se na to očuvala i u nekim rukopisima²⁸ Lukina evanđelja. U njima, redosljed među jezicima glasi ovako: grčki, latinski, hebrejski.

Nije nimalo teško pogoditi zašto je natpis Isusove osude pisan na tri naznačena jezika. Hebrejski je jezik zemlje gdje je Isus bio raspet. Zapravo bi bolje bilo reći aramejski jer se hebrejski u puku

²¹ O Ponciju Pilatu usp. M. MANDAC, *Sv. Jeronim, Tumačenje Matejeva Evanđelja*, Makarska, 1996, 32-33.

²² Usp. TOB, 120 bilj. i; *Garzanti*, 1833.

²³ Usp. P. BENOIT, *Passion*, 201-203; *Garzanti*, 1899.

²⁴ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 743-744.

²⁵ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 52.

²⁶ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1940.

²⁷ Usp. J. MAREVIĆ, *Rječnik*, 3239; E. BENOIST-H. GOELZER, 1589.

²⁸ Usp. TOB, 275 bilj. c.

već najvećim dijelom zaboravio. Hebrejski su jedino poznavali ljudi više izobrazbe.²⁹ Grčki je bio iznimno rasprostranjeni jezik. Njime je u ono vrijeme donekle svatko govorio. To posebice vrijedi za stanovnike koji su živjeli uz Sredozemno more. Latinski je bio jezik vlasti, Rimskoga carstva.³⁰

Sadržaj je na ploči Isusove osude kod sva četiri evanđelista isti. Isus je osuđen na smrt jer je *ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων*, kralj Židova.³¹ Uostalom Pilat je na sudu³² Isusu postavio pitanje da li je “kralj Židovski”. I to jednako piše u sva četiri evanđelja.³³ Nema pak sumnje da Poncije Pilat nije od sebe smislio naznačeni upit i potom sadržaj osude. Upit je morao poteći od starješina židovskoga naroda. Oni su kod Pilata Isusa prikazali pobunjenikom koji kani svrgnuti s vlasti židovske vođe koji priznaju rimsku vlast.³⁴ Osim toga u to vrijeme u najširim židovskim krugovima najčešće se Mesija poimao politički. On će oružanom snagom osloboditi Palestinu od rimskoga gospodstva i vladanja. Doista su se među Židovima javljali pobunjenici i ustanici protiv Rimljana. Svaki je ustanak gušen ognjem i mačem u krvi. Uz to su Židovski vođe nagovorile narod da Isusa pred Pilatom optuže da “zavodi narod”. On “brani davati caru porez”. Također “za sebe tvrdi da je Krist, kralj” (*βασιλεύς*). Sve to piše u Lk 23,2. Po sebi se razumije da posve otklanjamo povijesnu utemeljenost svih optužba koje su podignute protiv Isusa. Na smrt raspećem je osuđen nevin. Razglabanje o tome sadržaj je druge rasprave.

Evanđelisti u svojim spisima³⁵ naznačuju kako se zvalo mjesto gdje je Isus bio raspet. Nosilo je naziv *Γολγοθᾶ*. Riječ je aramejska. Napisana je grčkim slovima i prilagodbena tome jeziku. Ona znači lubanja. U sva se pak četiri evanđelja³⁶ nalazi prijevod za *Γολγοθᾶ*. To je riječ *κράνιον* koja, jasno, znači lubanja.³⁷

²⁹ Usp. Garzanti, 1957.

³⁰ Usp. P. BENOIT, *Passion*, 202; Garzanti, 1957; M. J. LAGRANGE, *Jean*, 490.

³¹ Usp. Mk 15,26; Mt 27,37; Lk 23,38; Iv 19,19.

³² O suđenju Isusa Krista usp. P. BENOIT, *Passion*, 155-173; M. J. LAGRANGE, *Évangile*, 552-553; J. BLINZLER, *Aus der Welt und Umwelt des Neuen Testament*, SBB, Stuttgart, 1969, 124-146.

³³ Usp. Mk 15,2; Mt 27,11; Lk 23,3; Iv 18,33.

³⁴ Usp. TOB, 347 bilj. e.

³⁵ Usp. Mt 27,33; Mk 15,22; Iv 19,17.

³⁶ Usp. Mt 27,33; Mk 15,22; Lk 23,33; Iv 19,17.

³⁷ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1130.

U Vulgati³⁸ za Γολγοθᾶ imamo riječ Calvaria. Ona, razumije se, također znači lubanja.³⁹

Golgota je naziv za brežuljak koji se nalazio izvan gradskih jeruzalemskih zidina. Pitanje je zašto se u Isusovo vrijeme brežuljak zvano Golgota. U tu se svrhu pružaju tri odgovora. Neki misle da se brežuljak zvao Golgota jer je nalikovao lubanji. Drugi opet ističu da se tu odsijecalo raspetima glave te da otuda mjestu dolazi ime Lubanja. S Origenom je nastalo kršćansko pojašnjenje naziva Lubanja. Postojala je određena predaja, da je na Golgoti bio pokopan Adam. Po njegovoj bi lubanji u smislu, spasenja potekla Isusova otkupiteljska krv. To je tumačenje teološki vrijedno, ali je bez povijesnoga uporišta.⁴⁰

ἡγέρθη

Mladić koji je Božji glasnik i poslanik trima ženama u grobu kao prvima i prvi put obznanjuje glede Isusa Nazarećanina raspetoga da je uskrsnuo. To je u Mk 16,6 naznačeno tvrdnjom ἡγέρθη, uskrsnut je. Lako je vidjeti da je upravo taj ἡγέρθη sa svojim sadržajem pravo središte i istinski vrhunac u Mk 16,6. Ali isti ἡγέρθη pruža smisao cijeloj objavi, ljudskoj povijesti i čitavome stvorenome svijetu. Bez ἡγέρθη iz Mk 16,6 ne bi bilo kršćanstva niti bi postojala Crkva. To je posve jasno, nadasve kratko i skroz iskreno istaknuo apostol Pavao u 1 Kor 15,14. On tu kaže da bez Isusova uskrsnuća apostolsko propovijedanje kao i kršćanska vjera u cjelini nosi pečat praznine. Pavao se zapravo poslužio pridjevom κενός. Njime je označio i apostolsku propovijed i vjerničku vjeru ako jedno i drugo ne počiva na Isusovom uskrsnuću. Pridjev κενός znači prazan.⁴¹ Bez Gospodnjega uskrsnuća u kršćanstvu vlada potpuna i cjelovita praznina, pravo ništavilo. To je u biti Apostol rekao u 1 Kor 15,14. Ali je odmah u nastavku dodao da je “Bog uskrisio Krista” (1 Kor 15,15). Uporno je ponovio da je Krist bio uskrsnut od mrtvih.

Sada nam treba pomno pojasniti ključni izričaj ἡγέρθη iz Mk 16,6. Moramo utvrditi osnovni smisao glagola, reći zašto je u

³⁸ Usp. Mt 27,33; Mk 15,22; Lk 23,33; Iv 19,17.

³⁹ Usp. J. MAREVIĆ, *Rječnik*, 376; E. BENOIST-H. GOELZER, *Nouveau*, 203.

⁴⁰ Usp. P. BENOIT, *Passion*, 193-194; TOB, 120 bilj. f; 349 bilj. z; *Garzanti*, 1833; M. MANDAC, *Sv. Jeronim, Tumačenje Matejeva Evandolja*, 40.

⁴¹ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1078.

aoristu i pasivu. Glagol ἐγείρω ima mnogo značenja u grčkome jeziku.⁴² Biblija ih je preuzela i raznim prelijevima prilagodila svome poimanju, osjećanju, vjeri i načinu izražavanja.⁴³ Temeljno je značenje glagola ἐγείρω podignuti, buditi, probuditi onoga iz sna tko je spavajući ležao. Ali ἐγείρω također može značiti probuditi se, sebe dignuti iz sna. Taj se glagol u svezi s Isusovim uskrsnućem veoma često rabi u Novome zavjetu. Tako ga je primjerice sam sv. Pavao upotrijebio nekih dvadeset i sedam puta.⁴⁴ Isus je podignut i probuđen iz sna koji je bio njegova smrt. Otuda je uskrsnut.

U Mk 16,6 glagol stoji u aoristu. Po sebi to vrijeme kod Grka naznačuje događaj koji se uistinu zbio i zato je neporeciv. Dade se dokazima ustanoviti i dokazati. Prema tome, Isusovo je uskrsnuće prava i sigurna zbilja. To svjedoči anđeo u grobu u Božje ime. To svjedoče i sve tri žene koje su ondje nazočne. Ali glagol je u Mk 16,6 u pasivu. Iznimno je važno da se to dobro zapazi. Pasivom je naznačeno po kome je Isus "uskrišen". To je Bog, tj. Bog Otac. On je na djelu kod uskrsnuća rassetoga Isusa Nazarećanina.⁴⁵ Stoga se veoma često na novozavjetnim stranicama ponavlja izreke da je Isus bio uskrsnut.

Uz aorisni pasiv ἠγέρθη nije rijetkost da se o Isusu u Novome zavjetu kaže aktivnim oblikom ἠγείρεν. Unatoč tome razlike u smislu nema nikakve jer je subjekt za ἠγείρεν Bog Otac. On je uskrisio Isusa. Izričaj ἠγείρεν iznimno često čitamo u Djelima apostolskim,⁴⁶ ali nije tuđ ni apostolu Pavlu.⁴⁷

Vjeru u Isusovo uskrsnuće na novozavjetnim stranicama izražavaju još dvije riječi. To je glagol ἀνίστημι i od njega načinjena imenica ἀνάστασις. Složeni glagol ἀνίστημι znači stajati uspravno, uspraviti se na noge, podignuti.⁴⁸ Isus je kao preminuli ležao u grobu. Ali je uskrsnuo i živ ustao na noge. Podigao se sa svoga

⁴² Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 566-567; A. OEPKE, *ἐγείρω*, ThDNT, II, 333-334.

⁴³ Usp. A. OEPKE, ThDNT, 334-337.

⁴⁴ Usp. B. RIGAUX, *Saint Paul, Les Épîtres aux Thessalonicens*, Paris-Gembloux, 1956, 394.

⁴⁵ Usp. L. SCHENKE, *Tombeau*, 78-79; E. L. BODE, *Morning*, 30.

⁴⁶ Usp. Dj 3,15; 4,10; 5,30; 10,40; 13,30; 13,37.

⁴⁷ Usp. Rim 4,24; 8,11; 10,9; 1 Kor 6,11.

⁴⁸ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 166-167.

smrtnoga ležaja.⁴⁹ U biti se isto rekne imenicom ἀνάστασις kada se primjeni na Isusovo uskrsnuće po tijelu.⁵⁰

Novi zavjet rado i često čin i djelo Isusova uskrsnuća izrijeком pripisuje Bogu Ocu. To je nepobitno.⁵¹ Ali u njemu ima i takvih mjesta gdje se kaže da je Isus uskrisio svoje tijelo i oslobodio okova smrti. Čak je moguće u tome smislu razumjeti ἠγέρθη u Lk 24,34. Izričaj se smije medijalno shvatiti.⁵² U tome slučaju u Lk 24,34 piše da je Gospodin kad je Isus uskrisio sam sebe. Ipak u potvrdu toga navodimo nekoliko zabilježba koje se nalaze u Ivanovu evanđelju.⁵³

U Iv 2,18-22 čitamo Isusovu raspravu vezanu uz Hram u Jeruzalemu. Isus je tada Židovima izjavio da će Hram ako ga oni “razvale” on “u tri dana podići” (Iv 2,19). U izvorniku je glagol ἐγείρω koji doduše također znači podići i graditi neko zdanje. Ali u Iv 2,21 piše da je Isus zapravo u Iv 2,19 govorio o “hramu svoga tijela”. To znači da je najavio da će on uskrsnuti svoje tijelo. To će biti njegovo djelo. Nema dvojbe da je Isus u Iv 10,17-18 govorio o svojoj smrti i svome uskrsnuću. Tom je zgodom rekao da posjeduje “vlast” svoj vlastiti život “položiti” kao što ima vlast “opet ga uzeti”. Očito je da se izričaj “položiti” odnosi na smrt kao što se izričaj “opet ga uzeti” odnosi na uskrsnuće. Isus je, vidi se, posvemašnji i neograničeni gospodar nad svojim životom. Svojom “vlašću” pristaje na umiranje i svojom “vlašću” uskrsava.⁵⁴

Mi se u ovome radu ne možemo na dugo i široko zaustavit kod teologije Isusova uskrsnuća. Ona je osnovna u kršćanstvu. Ipak o smislu Gospodnjega uskrsnuća od mrtvih kraće razmišljamo polazeći od nekih novozavjetnih mjesta. Tako se najprije prisjećamo onoga što je apostol Pavao napisao u Kol 1,18. On je tu Isusa Krista nazvao “prvorodencem od mrtvih”. Pavlovu misao nije teško razumjeti. On sigurno u Kol 1,18 ima na pameti Isusovo osobno uskrsnuće u zoru uskrsne nedjelje. Ono je uistinu Isusov povratak u život i zato njegovo drugo rođenje. Ali Isus je prvi koji se iz smrti opet rodio za život. Njega

⁴⁹ Usp. B. RIGAUX, *Dieu*, 314-315; *Thessaloniens*, 534-535.

⁵⁰ Usp. Rim 1,4; 6,5; 1 Kor 15,12-13; Fil 3,10.

⁵¹ Usp. B. RIGAUX, *Dieu*, 313.

⁵² Usp. B. RIGAUX, *Dieu*, 317; L. SCHENKE, *Tombeau*, 78 bilj. 61.

⁵³ Usp. B. RIGAUX, *Dieu*, 317; A. OEPKE, *ThDNT*, III, 335.

⁵⁴ U svezi s Iv 2,18-22 vidi E. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, Herder, 1965, 363-371; M. J. LAGRANGE, *Jean*, 66-70.

će u tome slijediti oni koji u nj vjeruju. Zato je on u odnosu na njih “prvorodenac od mrtvih”.⁵⁵

U 1 Sol 4,16 Pavao uči da će umrli “uskrsnuti u Kristu”.⁵⁶ On pred očima ima bez sumnje opće uskrsnuće preminulih što će se zbiti na dan Paruzije. Pavao kaže da će se uskrsnuće mrtvih obistiniti ἐν Χριστῷ. Istina je da izričaj izravno i doslovno znači “u Kristu”. Ipak treba svratiti pozornost na to da općenito kod novozavjetnih pisaca ἐν, u, često stoji umjesto διὰ po. Držimo da se to smije primijeniti i na ἐν iz 1 Sol 4,16. Stoga mislimo da Pavao u 1 Sol 4,16 tvrdi da će umrli uskrsnuti “po Kristu”. To znači da je Isus koji je uskrsnuo izvor i temelj budućega uskrsnuća mrtvih. O tome kakvo je uskrsnulo tijelo u odnosu na tijelo ovoga vijeka Pavao je kazao konačnu i nadasve značajnu riječ u 1 Kor 15,42-44. Pavao vjeruje da će se uskrsnulo ljudsko tijelo upriličiti tijelu u kojem je Isus uskrsnuo od mrtvih.

Potrebno je i korisno ovdje također navesti i barem kratko razjasniti Pavlov nauk što se nalazi u Rim 6,4-5. Vidi se da su pred nama reci uzeti iz Rim 6,1-14. Poznato je koliko je taj ulomak značajan za novozavjetni krsni nauk.⁵⁷ Pavao u Rim 6,5 zapravo kaže da “ćemo biti” (ἐσόμεθα) udionici Isusova “uskrsnuća” (τῆς ἀναστάσεως) kao što smo se sjedinili s Isusovom smrću na križu. Jedno se i drugo zbiva po krsnome otajstvu.⁵⁸ Istina je da je Apostol o vjernicima u svezi s Isusovim uskrsnućem upotrijebio futur, ἐσόμεθα. Sigurno pri tome ima na pameti konačno sjedinjenje s Isusovim uskrsnućem. Ali ono se otajstveno već dogodilo u krsnome činu. To se vidi otuda što Pavao u Rim 6,4 od krštenoga traži da u ovome vijeku živi “u novosti života”. Ta novost vjerniku dolazi po krštenju od Isusova uskrsnuća. Konačno sjedinjenje s Isusovim uskrsnućem u vječnome Božjem kraljevstvu konačni je oblik i procvat sjedinjenja s Gospodnjim uskrsnućem kako se već obistinilo u krštenju.⁵⁹

⁵⁵ U svezi s Kol 1,18 usp. N. KEHL, *Der Christushymnus im Kolosserbrief*, SBM, 1, Stuttgart, 1967, 85-98.

⁵⁶ Glede 1 Sol 4,16 vidi B. RIGAUX, *Thessaloniciens*, 540-545.

⁵⁷ Nekoć srmo se trudili rastumačiti cijeli krsni ulomak u Rim 6,1-14. Čak smo pojašnjavali i druge Pavlove krsne tvrdnje: usp. M. MANDAC, *Tumačenje Rim 6,1-14 s posebnim osvrtom na krsni nauk*, BS, 43 (1973), 225-238; BS, 44 (1974), 485-506; *Krst u Pavlovim spisima*, BS, 46 (1976), 371-392; 47 (1977), 63-79; 48 (1978), 270-278.

⁵⁸ S obzirom na Rim 6,5 usp. H. FRANKEMÖLLE, *Das Taufverständnis des Paulus*, SBS, 47, Stuttgart, 1970, 60-73.

⁵⁹ Za potanko tumačenje Rim 6,4 vidi H. FRANKEMÖLLE, *Taufverständnis*, 53-60.

Glede apostola Pavla još na ovome mjestu napominjemo da je on uz Isusovo uskrsnuće povezo i svoj osnovni nauk o opravdanju.⁶⁰ To je izrijeком učinio u Rim 4,25. Tu Apostol kaže da je Isus “bio uskrišen radi (διὰ) našega opravdanja”. Povezanost između Gospodnjega uskrsnula i “našega opravdanja” ljudi od struke pojašnjavaju različito.⁶¹ U svakome slučaju prijedlog radi (διὰ) s akuzativom kako piše u Rim 4,25 naznačuje da je Isus kao uskrsnuli izvor našega opravdanja. On mu je vrelo. Nevinost kršćanskoga opravdanja je djelo Isusova uskrsnuća. Opravdanje se stječe milosnim udioništvom na Gospodnjemu uskrsnuću.

Apostol Petar u svome prvome pismu veoma blisko povezuje Isusovo uskrsnuće s kršćaninom. O tome čitamo zabilježbu u 1 Pt 1,3 i 1 Pt 3,21. Ta su dva mjesta međusobno usko povezana. Uzajamno se nadopunjuju i tumače. Petar tu govori o učincima krsnog otajstva kojim se utemeljuje i začinje kršćaninov duhovni život. U krstu se kršćanin rađa kao vjernik. Sva pak snaga i duhovna vrijednost kasnoga sakramenta izvire iz Isusova uskrsnuća. Petar je to istaknuo dvaput ponavljajući izričaj δι’ ἀναστασέως Ἰησοῦ Χριστοῦν po uskrsnuću Isusa Krista. U kršnome činu krštenj dobiva na duhovni i milosni način udio u Isusovom uskrsnuću. Treba da u ovome životu živi milosnim životom.

Vjernik će na kraju svekolike povijesti spasenja tjelesno uskrsnuti “po uskrsnuću Isusa Krista”. To znači da se uskrsnuće kršćanina zasniva na Isusovu tjelesnome uskrsnuću. Vjernik će tijelom uskrsnuti i tjelesno se preobraziti po uzoru na Isusovo tjelesno uskrsnuće. Zalag koji osigurava vjernikovo uskrsnuće nalazi se u činjenici što je Isusovo uskrsnuće na djelu u njegovom krsnom rođenju i preporođenju. Dodajemo da su izreke apostola Petra u 1 Pt 1,3 i 1 Pt 3,21 upravo u cijelome Novome zavjetu time jedinstvene i iznimne jer je tu spasenje djelovanjem krsnoga čina, izravno i duboko vezano uz Isusovo vlastito tjelesno uskrsnuće.⁶²

⁶⁰ O velikome Pavlovu nauku kršćanskoga opravdanja vidi: M. MANDAC, *Barnabina Poslanica*, Split, 2008, 48-57; S. LYONNET, *Les étapes du mystère du salut selon l'Épître aux Romains*, Paris, 1969, 24-53; F. AMIOT, *L'enseignement de Saint Paul*, Desclée, 1968, 181-182, L. CERFAUX, *Le chrétien dans la théologie paulinienne*, LD, 33, Paris, 1962, 343-426.

⁶¹ Usp. TOB, 465 bilj. x.

⁶² Za pojašnjenje 1 Pt 1,3 i 1 Pt 3,21 vidi C. SPICQ, *Les épîtres de Saint Pierre*, Paris, 1966, 44-45; 141-142.

Glede nastanka vjere u Isusovo uskrsnuće iznosimo samo par napomena. Tako bilježimo da je u prvoj polovici dvadesetoga vijeka postojala uvriježena i raširena moda tvrditi da Isusovo uskrsnuće nije povijesna činjenica i zajamčena zbilja. Držalo se da su Isusovi učenici izmislili Isusovo uskrsnuće. Oni su na Isusa prenijeli ono što se ranije govorilo na drevnome bliskome Istoku u mitologijama o različitim božanstvima. Isticalo se da ona umiru i potom uskrsavaju. Polazeći otuda i apostoli su poučavali vjernike da je Isus najprije umro i zatim uskrsnuo. Takvo je poimanje temeljito dokazima pobito i s pravom posve odbačeno. Nije više potrebne na to se navraćati. Dovoljno je da smo to ovdje naprosto i usput napomenuli.⁶³

Treba još postaviti pitanje da li su možda novozavjetni kršćani povjerovali u Isusovo uskrsnuće potaknuti naukom Staroga savjeta. I tu je nužno niječno odgovoriti. U cijelome Starome zavjetu ne postoji zapis o nekoj istaknutoj ličnosti koja će umrijeti i uskrsnuti. To vrijedi i za takve ličnosti kao što su Mesija i Sin čovječji. Nigdje nema govora o njihovom tjelesnom uskrsnuću. Stoga mislimo da je Stari zavjet bez izravnoga i dubljeg udjela u novozavjetnoj vjeri u Isusovo uskrsnuće po tijelu.

Isusovi učenici nisu lako ni lakovjerno povjerovali da je Isus uskrsnuo. Za to imamo više dokaza. Slučaj s apostolom Tomom i njegovom upornom nevjerom dobro je poznat. O tome nas je pošteno i podrobno izvjestio evanđelist Ivan u Iv 20,24-29. U razgovoru s uskrsnulim Isusom na putu u Emaus dvojica njegovih učenika Isusu koga nisu prepoznali priopćuju što su drugim učenicima kazale žene o kojima je riječ u Mk 16,1-8. Oni sami izjavljuju da je izvještaj onih žena “zbunio” učenike. To piše u Lk 24,22. Očito su time željeli kazati da učenici nisu vjerovali iskazu koji je dolazio od žena.

Dodajemo i način kako sv. Augustin tumači izričaj “povjerova” u Iv 20,8. To se odnosi na “drugoga učenika” koji je unišao u Isusov grob. Po Augustinu “povjerova” ne znači da je taj učenik povjerovao da je Isus uskrsnuo. Naprotiv, on je povjerovao što je prethodno kazala Marija Magdalena. Ona je rekla da su “uzeli Gospodina iz groba i ne znamo gdje ga staviše” (Iv 20,2). Učenik je “povjerovao” da je Isusovo tijelo kradom uzeto. Nije “povjerovao”

⁶³ Usp. P. GRELOT, *La résurrection de Jésus et son arrier-plan biblique et juif*, u *La résurrection du Christ et l'exégèse e moderne*, Lectio Divina, 50, Paris, 1969, 18-23.

da je Isus uskrsnuo. Tako Augustin tumači “povjerova” iz Iv 20,8. On je tako govorio svome hiponskome puku u propovijedi.⁶⁴ Prve je učenike na vjeru u Isusovo uskrsnuće potaknula činjenica njegova uskrsnuća i njegova ukazanja poslije uskrsnuća.

Nije ovdje

Andeo je ženama koje su nazočne u Isusovu grobu objavio da je raspeti Isus Nazarećanin uskrišen. Razumljivo je i dosljedno što neposredno u nastavku kaže da Isus “nije ovdje”. Nije tu niti je mrtav kada je uskrsnuo. Žene se lako mogu osvjedočiti svojim očima da Isus nije u grobu. Andeo ih potiče da pogledaju “mjesto” gdje su Isusa “položili” kada su ga donijeli u grob. Riječ “mjesto” odnosi se na ploču na kojoj je počivalo Isusovo mrtvo tijelo.⁶⁵ Tamo ga više nema. To žene mogu okom ustanoviti. Objava Isusova uskrsnuća nije nešto izmišljeno. To nije privid niti bilo čija neutvrđena želja. Isusovo je uskrsnuće zbilja. Odnosi se na njegovo tijelo jer je Isusova duša besmrtna.

4. Mk 16,7

ἀλλά

Andeo u Mk 16,7 prosljeđuje govorom upravljenim trima ženama i tu ga okončava. Ono što sada kaže razlikuje se od ranije rečenoga. To je stilski naznačeno riječju ἀλλά, čime redak i počinje. U gramatici je ἀλλά, tzv. suprotni veznik. Njime se označuje da u pisanju počinje nešto novo i drukčije od onoga što je prethodilo. Riječ ἀλλά, znači ali, nego.⁶⁶ Sada andeo starozavjetnim načinom s dva imperativa naređuje ženama “idite” i “recite njegovim učenicima i Petru”.

Njegovim učenicima

Andeo, dakle, žene šalje da pođu “njegovim učenicima”. Razumije se da su to Isusovi učenici. Andeo pak nije kazao

⁶⁴ Usp. S. POQUE, *Augustin d'Hippone. Sermons pour la Pâque*, SC, 116 (Paris, 1966), 296, M. MANDAC, *Sv. Augustin, Govori*, 1, Makarska, 1990, 227.

⁶⁵ Usp. V. TAYLOR, *Gospel*, 607.

⁶⁶ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 82-83; V. TAYLOR, *Gospel*, 607.

da idi jedanaestorici ili dvanaestorici. Međutim sigurno je riječ o jedanaestorici jer je Juda Iškariotski već svoj život kobno okončao.⁶⁷ Uistinu je ljudski nerazumljiv Judin slučaj. Sigurno je postojao razlog sto je Isus Judu odabrao i ubrojio među svoje učenike i apostole. Ali nam je nemoguće shvatiti ni razumjeti kako je Juda u duši odlučio izdati Učitelja. To je bez dvojbe tajna Božjega nauma i njegove providnosti.⁶⁸ Velika je pak vjerojatnost da je Juda u židovstvu pripadao zelotskoj sljedbi. Ona je bila ujedno politička i vjerska stranka. Zeloti su bili krajnje opredjeljeni protiv rimske vlasti u Palestini. Željeli su svoju zemlju osloboditi rimskoga podaništva. Pri tome nisu birali sredstva. Juda je lako mogao zapaziti da se Isus protiv zelotskome djelovanju i zato odlučio da ga izda. Sam je morao dijeliti zelotsko mišljenje.⁶⁹

Među pojašnjenjima naziva za Judu Iškariotski postoji i takvo koje taj naziv veže uz latinsku, riječ sicarius. Riječ znači ubojica, razbojnik. Takav ubija služeći se sa sica. To je naziv za nož, bodež. Rimljani su nazivali sicarii one Židove koji su bodežem i nožem, napadali u podignutome ustanku protiv njihove vlasti. Misli se da je takvima pripadao i Juda. Stoga se i naziva Iškariotski. Isusa je izdao jer nije bio suglasan tom načinu djelovanja.⁷⁰

I Petru

Anđeo ženama u Mk 16,7 naređuje da pođu i reknu Isusovim učenicima "i Petru". U izvorniku piše *καὶ τῷ Πέτρῳ*. Lako je zapaziti značenje i vrijednost napisanoga veznika *καί*, i. Pomoću njega Petar je odvojen od ostalih učenika mada je s njima povezan. Na nj se u tekstu svraća posebna pozornost i naročita pažnja.⁷¹ Ali zašto je to tako, anđeo to nije ničim naznačio niti obrazložio. To raznovrsno pokušavaju utvrditi i utanačiti tumači.⁷²

⁶⁷ Usp. Mt 27,3-10; Dj 1,18-19; Mk 14,21.

⁶⁸ Usp. P. BENOIT, *Passion*, 43-44.

⁶⁹ Usp. TOB, 69 bilj. t; 139 bilj. v; *Garzanti*, 1920.

⁷⁰ Usp. O. CULLMANN, *Vorträge und Aufsätze 1925-1962*, Tübingen-Zürich, 1966, 218-222; O. CULLMANN, *Christologie du Nouveau Testament*, Neuchâtel, 1966, 107.

⁷¹ Usp. V. TAYLOR, *Gospel*, 607; E. L. BODE, *Morning*, 31.

⁷² Usp. B. RIGAUX, *Dieu*, 195; E. SCHWEIZER, *Vangelo*, 394; W. GRUNDMANN, *Evangelium*, 447; J. SCHMID, *Evangelium*, 310; B. M. F. Van IERSEL, *Marco*,

Posebno isticanje apostola Petra u Mk 16,7 često se veže uz njegovo odricanje i zatajenje Isusa Krista na Veliki petak.⁷³ Ali Petar se smjesta najiskrenije i od sve duše u srcu pokajao za svoj grešni postupak. U Mk 14,72 piše da je za to “zaplakao” Matej i Luka zabilježili su da je Petar “gorko plakao”.⁷⁴ Isus je Petru prijestup oprostio. To na svoj način dolazi do izražaja u činjenici što se Petar odvojeno, zasebno i naglašeno spominje u Mk 16,7. Njegov ga postupak na Veliki petak ne udaljuje od najavljenoga susreta s uskrsnulim Isusom u Galileji.

Prethodno se pojašnjenje može nadopuniti time da je Petru trebalo oživjeti i osnažiti vjeru koja je Velikim petkom bila pokolebana. Tu će vjeru, dakako, učvrstiti Isusovo uskrsnuće. Osim toga nije nipošto isključeno da se Petar izdvojeno ističe i zasebno spominje u Mk 16,7 jer će njegova uloga u Crkvi poslije Uskrsa biti naporna, teška i odlučna u životu mlade kršćanske zajednice. Petar je stijena na kojoj se diže Crkva. Zato ga treba na poseban način ojačati i osnažiti u vjeri. Juda je Isusa izdao. Osim Ivana ostali su se apostoli na Veliki petak razbježali i napustili Isusa. Izgubili su nadu. Ali Petar je Isusa zatajio i odrekao ga se. Zato mu je za dušu potrebna posebna Božja milost i pomoć. Bog Petra nije zbog njegova odreknuća zaboravio. Po anđelu ga zasebno spominje u Mk 16,7.

Prethodi vam u Galileju

Anđeo zapovijeda trima ženama neka reknu Isusovim učenicima i Petru da on njima “prethodi u Galileju”. Oni će ga tu “vidjeti”. U izvorniku je glagol προάγω koji ima uistinu puno značenja u grčkome jeziku.⁷⁵ U Mk 16,7 može zapravo imati dva smisla. To su prethoditi i predvoditi. Osobno smatramo da se jedino valjano i kako treba može razumjeti što je rečeno u Mk 16,7 ako se προάγω shvati u smislu prethoditi. Znamo pak da neki tumači προάγω uzimlju u smislu predvoditi. Mi se na to ne osvrćemo jer pod tim uvjetom ne znamo kako ćemo rastumačiti izreku u Mk 16,7. Držimo, dakle, da anđeo naređuje ženama da u svezi s uskrsnulim Isusom Nazarećaninom kažu njegovim

451 bilj. 30; W. L. LANE, *Gospel*, 589; E. G. GOULD, *Critical*, 300; V. TAYLOR, *Gospel*, 607; E. L. BODE, *Morning*, 31.

⁷³ Usp. P. BENOIT, *Passion*, 69-86.

⁷⁴ Usp. Mt 26,75; Lk 22,62.

⁷⁵ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1624.

učenicima ovo: Isus vam prethodi u Galileju, prije vas ide u Galileju. Kada vi tamo dođete, “ondje ćete ga vidjeti”.⁷⁶

Prema tome, uskrsli Isus prije učenika ide “u Galileju”. U izvornome tekstu piše εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Stoga bi radi prijedloga εἰς bilo bolje izričaj prevesti “prema Galileji”. Prijedlog εἰς naznačuje pravac i kretanje. Ali je u novozavjetno vrijeme prijedlog εἰς mogao naprosto zamijeniti prijedlog ἐν, u. To opravdava što kažemo da Isus prethodi svojim učenicima hodom u Galileju.⁷⁷ Ali nastaje pitanje zašto je Isus odredio da se s učenicima opet sastane nakon svoga uskrsnuća baš u Galileji. Na to pitanje nije lako odgovoriti. Mi naznačujemo barem dva rješenja koja se pojavljuju među tumačima.

Neki tumači⁷⁸ povezuju Isusov poukrsni sastanak s učenicima u Galileji s činjenicom što je sam Isus širenje evanđelja započeo upravo u Galileji. U Mt 4,23 čitamo da je Isus propovijedajući “obilazio svom Galilejom”. Upravo je zato trebalo da i apostoli nakon Isusova uskrsnuća i uzašašća počnu poučavati “sve narode” (Mt 28,19) baš u Galileji. To otajstveno označuje prvo okupljanje Isusa s učenicima poslije njegova uskrsnuća. Učenici u Galileji nastavljaju Isusovo galilejsko djelo. To je isto širenje evanđelja.

Postoje također tumači⁷⁹ koji naznaku o Galileji u Mk 16,7 povezuju sa slavnim Isusovim dolaskom na svijet na paruzijski dan konačne Isusove objave. Oni misle da se to imalo zbiti neposredno poslije Isusova uskrsnuća u Galileji i da je ona upravo stoga spomenuta u Mk 16,7. To je tumačenje uistinu teško prihvatiti. U Mk 16,7 zaista ne vidimo baš nikakvu jasnu napomenu koja, bi misao usmjerila na Paruziju.⁸⁰ Ipak treba kazati da je nada u slavni Isusov povratak bila nadasve živa

⁷⁶ O Isusovu sastanku s učenicima u Galileji vidi: J. DELORME, *Résurrection*, 113 bilj. 24; L. SCHENKE, *Tombeau*, 46; B. RIGAU, *Dieu*, 195.218 bilj. 3; W. GRUNDMANN, *Evangelium*, 447; J. SCHMID, *Evangelium*, 310; R. PESCH, *Markusevangelium*, 534; W. L. LANE, *Gospel*, 589; V. TAYLOR, *Gospel*, 608; E. L. BODE, *Morning*, 31.

⁷⁷ Usp. B. M. F. IERSEL, *Marco*, 452.

⁷⁸ O Isusovom propovijedanju u Galileji usp. M. J. LAGRANGE, *Évangile*, 191-225.

⁷⁹ Usp. O. CULLMANN, *Le salut dans l'histoire*, Neuchâtel, 1966, 228; V. TAYLOR, *Gospel*, 608; E. L. BODE, *Morning*, 32-33; J. DELORME, *Résurrection*, 108 bilj. 2; 114 bilj. 26.

⁸⁰ Usp. B. RIGAU, *Dieu*, 195.

u prvome kršćanskome naraštaju i usmjeravala cjeloviti život među kršćanima.⁸¹

Kako vam reče

Anđeo ponovno viđenje i susret između uskrsloga Isusa njegovih učenika i Petra u Mk 16,7 pokazuje kao obistinjenje Isusova proroštva u Mk 14,28. Tu Isus kaže: “Ali kada uskrsnem prethodit ću vam u Galileju”. U Mk 14,28 imamo futur προάξω, prethodit ću. U Mk 16,7 čitamo prezent προαγει, prethodi. Isus obećano izvršava i provodi u djelo.

22

5. Mk 16,8

U Mk 16,8 Evanđelist nas jasno izvješćuje o tome kako su tri žene postupile kada im je anđeo objavio da je Isus uskrsnuo. One su “izišle” iz groba. Tamo nisu imale što činiti. Isusovo tijelo koje su htjele pomazati više nije bilo u grobu. One su “pobjegle od groba”. Evanđelist njihov bijeg pojašnjuje time što kaže “jer ih je spopao strah i trepet”. Mislimo da je korisno svratiti pozornost na grčke riječi što se nalaze u Markovu izvorniku.

Prije svega upada u oči da je evanđelist Marko, općenito govoreći, u svome evanđelju rado isticao i opisivao doživljaj kod osoba koje su doživjele Božje objavljenje i očitovanje. Posjedovao je veći broj različitih riječi kojima je izražavao čuđenje, udivljenje, strahopoštovanje i ostalo što se tom prilikom zbiva u ljudskoj duši i na ljudskome tijelu.⁸² S obzirom na žene kojima je objavljeno uskrsnuće Isusa Krista koga su one smatrale mrtvim Marko je napisao εἶχεν γὰρ αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις. U popis riječi uvrstio je, vidimo, τρόμος i ἔκστασις. Čak vrijedi i to istaknuti što je Marko također upotrijebio glagol ἔχω. To velimo stoga što taj glagol i u klasičnom grčkom, iako redovito znači imati, kod brojnih vrsnih pisaca⁸³ također znači zgrabiti, obuzeti, spopasti, čvrsto držati.⁸⁴ Upravo to ἔχω znači u Mk 16,8.

⁸¹ Usp. M. MANDAC, *Klement Rimski, Pismo Korinćanima*, Split, 2007, 138-177.

⁸² Usp. E. L. BODE, *Morning*, 38; B. RIGAU, *Dieu*, 196; G. M. De TILLESSE, *Le secret messianique dans l'Évangile de Marc*, LD, 47, Paris, 1968, 265.

⁸³ Usp. V. TAYLOR, *Gospel*, 609.

⁸⁴ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 874-877.

Marko je, dakle, zapisao da je žene nakon anđelova priopćenja spopao i obuzeo τρόμος. Riječ dobro pozna klasični grčki. Nalazi se i u Septuaginti. Ipak je riječ τρόμος u okviru Novoga zavjeta barem donekle značajna za evanđelista Marka kao pisca. Od sva četiri evanđelista rabi je jedino on. Još se samo u Novome zavjetu u četiri navrata pojavljuje pod perom apostola Pavla.⁸⁵

Osnovno je značenje riječi τρόμος drhtanje.⁸⁶ To je drhtanje što tresе tijelo. Sigurno pak ima odjeka i u duši. Drhtanje dolazi od straha i bojazni. Takav je osjećaj obuzeo žene u Isusovu grobu kada su vidjele mladića u bijelim, haljinama i čule što se dogodilo. Sve im je to potreslo tijelo i dušu. Zahvatio ih je sveti strah τρόμος. Bile su ispunjene strahopoštovanjem.⁸⁷

Evanđelist je riječju ἔκστασις obilježio duhovno stanje triju žena nakon što su očima promotrile zbilju u Isusovcu grobu i ušima čule što im je objavio anđeo. Riječ ἔκστασις ima obilje značenja.⁸⁸ Često se pojavljuje kod različitih grčkih pisaca. Za njom je rado posizao Filon Aleksandrijski kao što ju je rabila i Biblija na grčkome. Riječ ἔκστασις nije tuđa ni Novome zavjetu. Osnovno joj je i doslovno značenje promjena mjesta, premještanje. To se značenje uglavnom osjeća i u brojnim, prenesenim značenjima kada se s ἔκστασις obilježuje stanje ljudske duše. Tako se uz mnogo drugoga govori o ἔκστασις kada se netko nađe pred zbiljom koja čudi. Ta zbilja u duši rađa ushit i oduševljenje. Ali se s ἔκστασις također izražava strah i bojazan što nastaje u duši kod zbilja koje straše. Sve to, uzrok i posljedica, mora biti u veoma velikome stupnju. Kod ogromnoga ushita i silnoga straha čovjek u neku ruku nužno napušta svoj obični život. Prelazi i prenosi se u drugo stanje. Donekle je izvan sebe. I to je ἔκστασις.

Sv. Marko je zapisao da su se žene našle u ἔκστασις. U Gospodnjem su grobu doživjele snažni ushit, strah. Postale su kao izvan sebe. Razumljivo je, dakle, zašto se Evanđelist u Mk 16,8 poslužio riječju ἔκστασις. Očito je pak da se grčka riječ skromno, nedostatno i blijedo prevodi riječju trepet. Moglo bi se, doduše, po sebi upotrijebiti riječ ekstaza, ali to onda nije

⁸⁵ Usp. 1 Kor 2,3; 2 Kor 7,15; Ef 6,5; Fil 2,12.

⁸⁶ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1960.

⁸⁷ Usp. V. TAYLOR, *Gospel*, 609; J. DELORME, *Résurrection*, 111 bilj. 12; *Garzanti*, 1901.

⁸⁸ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 631; A. OEPKE, ἔκστασις, ThDNT, II, 449-460.

prijevod. Osim toga i riječ ekstaza kako se danas općenito poima ne sadrži cjelovito ono što je sv. Marko jamačno htio kazati napisavši *ἑκστασις*. Mi smo riječ nastojali nekako opisati.

Evandelist u Mk 16,8 izrijekom tvrdi da tri žene o doživljajima u grobu nisu “nikome ništa rekly”. On je napisao: οὐδενὶ οὐδέν ἐῖπαι. Nije teško zapaziti koliko je Marko naglasio i istaknuo što je napisao. Uzastopno je upotrijebio dvije niječne riječi: οὐδενι, nikome, i οὐδέν, ništa. Nešto se jače kao nijekanje ne može zabilježiti.⁸⁹ Ali naznačeno je prava suprotnost od anđelove zapovijedi i naredbe kazane s ἐῖπατε, recite, u Mk 16,7. Otuda nastaje pitanje kako su žene smjele šutjeti i mukom prijeći preko izričite Božje zapovijedi. Za to su tumačenja tumača mnogobrojna i dosta različita.⁹⁰

Prije svega mislimo da je nemoguće da su žene trajno prekrile šutnjom što su doživjele na prvo uskrsno jutro. Prestrašene, prestravljene, začuđene i udivljene one neko vrijeme nisu ni mogle govoriti. Bile su kao izvan sebe. Nisu jamačno mogle niti progovoriti. Ali kada su se pribrale i došle sebi od čuđenja, straha i ushita sigurno su kazale što se zbilo u grobu u samu osvit nedjeljne jutarnje zore. U protivnome ne shvaćamo kako bi sv. Marko došao do opisanoga u Mk 16,1-8. Marko je bez dvojbe u svome ulomku zabilježio što je čuo i u što je kao uistinu dogođeno povjerovao. Drukčije ne može biti.⁹¹

Nije ipak isključeno da je Marko zapisao šutnju žena i iz apologetskoga razloga. Ovdje treba spomenuti da žene po židovskome zakonu nisu mogle biti vjerodostojni svjedoci.⁹² Stoga je mladoj kršćanskoj zajednici koja se u početku sastojala od Židova moglo biti na srcu da vjeru u uskrsnuće Isusa Krista na iskonu ne temelji na iskazu i svjedočanstvu triju žena. Pracrkvi je moglo biti do toga da se vjera u uskrsloga Isusa zasnuje prvenstveno i neposredno na samim njegovim očitovanjima i ukazanjima koja je poklonio vlastitim učenicima i apostolima. Sigurno se među kršćanima tijekom vremena doznalo o onome što je Marko opisao u Mk 16,1-8. Žene o tome nisu šutjele.⁹³

⁸⁹ Usp. J. DELORME, *Résurrection*, 109.

⁹⁰ Usp. E. L. BODE, *Morning*, 38-44.

⁹¹ Usp. E. L. BODE, *Morning*, 40.

⁹² Usp. B. RIGAUX, *Dieu*, 197; E. L. BODE, *Morning*, 41.

⁹³ Usp. E. L. BODE, *Morning*, 40-41.

Marko šutnju žena glede Isusova uskrsnuća ukrjepljuje time što kaže “jer se bojahu” Tim je izričajem naznačio što se dogodilo u dušama žena kojima je “ovladao strah i trepet”.⁹⁴ One su šutjele jer su se našle u Božjoj prisutnosti kada prestaje svaki govor i nastupa duboki muk. Ženama, je bilo objavljeno da je Bog na djelu Isusova uskrsnuća. To im je u dušu ulilo strah i svetu jezu. Na njih se spustila šutnja.⁹⁵

Evandelist Marko svoju, izreku u Mk 16,8 okončava riječju γάρ. Ona znači jer.⁹⁶ Redovito se kaže da upravo tim γάρ završava cijelo Markovo evanđelje. Ono što sada čitamo u Mk 16,9-20 ne bi potjecalo iz Markova pera.⁹⁷ Ako je tako čudimo se da je Marko svoj spis priveo kraju riječ γάρ. Jedva da mu je itko u cijeloj povijesti ljudskoga pisanja u tome nalik. O tome ipak pobliže ovdje ne govorimo. Za naš rad nema nikakvo značenje.⁹⁸

ZAKLJUČAK

Mi smo u radu strpljivo i polako nastojali gotovo od riječi do riječi razglobiti ono što je evandelist sveti Marko napisao u Mk 16,1-8. Nije rijetkost da smo čak duže prekoračili stroge okvire Markova teksta. Nadamo se da to ne šteti obradi, ali da koristi čitatelju. Ipak je naš pravi cilj bio raščlambom istaknuti neizmjernu i nesagledivu vrijednost izričaja ἡγέρθη u Mk 16,6. Izričaj je u svekolikoj povijesti prvi izgovorio i upravio ženama u Gospodnjem grobu mladić koji je Božji anđeo. Mi smo u ἡγέρθη raspoznali Božju riječ i zbog toga stavili naslov vlastitome radu. Ipak znamo da su vjernici od početaka Crkve prihvaćali i ispovijedali vjeru u Isusovo uskrsnuće. Mi se pozivamo jedino na ἐγήγερται, uskrsnuo je, iz 1 Kor 15,4. Taj je ἐγήγερται dio drevnoga kršćanskoga Vjerovanja. Pavao ga je zatekao u zajednici u koju se kao obraćenik uklopio. U Mk 16,6 o Isusu piše ἡγέρθη da se istakne zbiljski i dovršeni čin. U 1 Kor 15,4 zajednica o Isusu izjavljuje ἐγήγερται. Time priznaje i ispovijeda da je Isus uskrsnuo

⁹⁴ Usp. E. P. GOULD, *Critical*, 301.

⁹⁵ Usp. TOB, 179 bilj. n; W. L. LANE, *Gospel*, 590.

⁹⁶ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 388-389.

⁹⁷ Usp. TOB, 179 bilj. o; Einheitsübersetzung, 1152.1128; TOB, 128-129; *Garzanti*, 1838.

⁹⁸ Usp. B. RIGAUX, *Dieu*, 186; V. TAYLOR, *Gospel*, 609; E. L. BODE, *Morning*, 46; W. GRUNDMANN, *Evangelium*, 449.

zauvijek. On više ne može umrijeti. Tako tvrdi apostol Pavao u Rim 6,9. Konačni smisao ljudskome postojanju u stvorenome svijetu pruža jedino Isusovo uskrsnuće. Ono je središte svega.

PREMIÈRE RÉVÉLATION DE LA RÉSURRECTION DE JÉSUS

Résumé

L'étude dont on fait ici un bref sommaire est intitulée exactement comme suit: Première révélation de la résurrection de Jésus. En fait l'auteur y examine le plus près possible le texte qui se trouve dans l'évangile de saint Marc en Mc 16,1-8. Mais on le voit tout de suite que c'est le passage où l'évangéliste parle de la visite des trois femmes au tombeau de Jésus. L'auteur dans son travail explique presque chaque mot du récit consigné dans Mc 16,1-8. Parfois il sort même du cadre strict de ce qui se lit explicitement chez Marc. Il dit, par exemple, quelques mots supplémentaires à propos de Joseph d'Arimatee qui a enseveli Jésus et de Marie de Magdala qui joua le rôle considérable dans les apparitions du Christ ressuscité. Dans son article l'auteur écrit assez longuement de la crucifixion du Christ et s'arrête un bon moment en traitant de la signification théologique de sa résurrection. Il a mis surtout en relief l'expression vraiment principale en Mc 16,1-8 et c'est bien entendu et de toute évidence l'Église, qu'on lit en Mc 16,6. Cet l'Église est sans conteste le vrai fondement du christianisme et la pierre angulaire de l'Église. Au moyen de cet insondable l'Église était pour la première fois révélé que le Christ a vaincu la mort et sauvé l'homme avec l'univers entier.